

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КЛАСТЕРУ

Досліджено природу кластерів в економічному середовищі та вплив інтелектуального капіталу на їх формування і функціонування.

Постановка проблеми. Побудова кластерів в Україні, яка актуальна в сучасних умовах, має відбуватися на основі зваженого підходу до аналізу потенційних можливостей та переваг функціонування кластеру в регіоні або галузі. Одним із факторів, які повинні бути враховані є стан інтелектуального капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Все більше дослідників по всьому світу починають приділяти увагу проблематиці кластерів. Але незважаючи на те, що концепція кластерів (або і завдяки цьому) за останні десятиріччя зацікавила багатьох вчених, немає єдиного визначення кластеру, погляду на “історію” кластерної теорії, методики ідентифікації та оцінювання кластерів, кластерної класифікації. За останні роки проблематиці кластерів значну увагу приділили і українські дослідники: С.Соколенко, О.Мех, В.Чужиков, М.Войноренко, О.Лях.

Мета статті. Однак, незважаючи на зростання кількості кластерів в Україні та проведення досліджень у цій сфері, відсутня єдина сукупність критеріїв знаходження кластеру, визначення його типу та можливостей впливу на економіку регіону, держави і перспектив подальшого розвитку. В статті проводиться дослідження інтелектуального капіталу, як одного з основних факторів, який визначає конкурентоздатність кластерів.

Виклад основного матеріалу. Кластери розрізняються за сферою діяльності, складом і структурою, розміром, предметною областю, кількістю учасників, впливу на довкілля, ефективністю, тривалістю реалізації проекту кластеру, за рівнем складності, взаємодії (вільні відносини між учасниками, асоціація, структурне співробітництво, кооперація, конкуренція), за характером спеціалізації (регіональноорієнтовані, вертикальні виробничі ланцюжки та мегакластери, які генерують цілі галузі) [1]. Кластери мають неоднаковий ступінь взаємодії між членами, змінюючись від асоціацій мережевого типу до великомасштабних кооперативно-конкурентних утворень [2, с.52]. Відповідно, вони мають різне зовнішнє та внутрішнє середовище, можливості досягнення мети учасників кластеру та впливу на економіку в цілому. Залежно від характеристик кластеру умови для створення наукових знань, інформаційного та технологічного продукту мають різну вагу. Для промислових кластерів притаманне використання інтелектуальних ресурсів в процесі виробництва, тому вплив рівня інтелектуального капіталу є суттєвим.

Формування кластеру можливе лише при сприятливих внутрішніх та зовнішніх умовах. При розгляді доцільності реалізації кластерного проекту, необхідно оцінити його потенціал з метою визначення перспектив витрачання коштів і зусиль на реалізацію; більш продуманої державної кластерної політики; окреслення слабких та сильних сторін кластеру.

Більшість досліджень концентруються на певних підсумкових показниках вже діючого кластеру. Зокрема, Shorebank Enterprise Group при реалізації проекту Фонду Форда із вивчення успішних кластерів США і Італії використовувала цілий спектр індикаторів.

На нашу думку, при аналізі доцільності створення кластеру варто звернути увагу на такий фактор як інтелектуальний капітал. Саме інтелектуальний капітал дедалі більше перетворюється на провідний чинник економічного зростання та міжнародного обміну, радикальних структурних зрушень, стає головним у формуванні стало високого рівня конкурентоспроможності.

Більшість вчених (К.Беккер, Д.Белл, П.Дракер, Л. Едвінссон, І. Роос, М.Кастельс, М. Мелоун та інші) розглядають інтелектуальний капітал як знання, які можна оцінити та перетворити на прибуток. Більш глибокий теоретичний аналіз цього поняття дає О.Бутнік-Сіверський, який наголошує на особливостях інтелектуального капіталу саме як виду капіталу та його неоднорідності залежно від форми власності, залучення, резидентності, терміну знаходження у розпорядженні суб'єкта тощо [4].

На нашу думку, стан інтелектуального капіталу на рівнях: макро- (державна), мезо- (регіон або галузь) та мікро-

(окремий економічний суб'єкт) є одним з визначальних факторів при формуванні кластеру (рис.1).

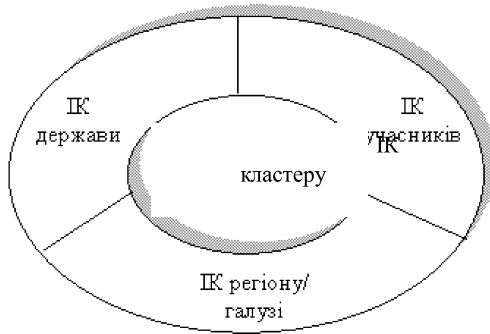

Рис.1. Взаємозв'язок ІК кластеру з інтелектуальним капіталом на різних рівнях

Створення нового та перетворення його на інновацію вимагає значних витрат, особливо в галузях, пов'язаних із формуванням нових знань, НДДКР та "ноу-хау". Віддача від ідей та знання зростає при тиражуванні, обміні та використанні. В кластері в умовах мереженої взаємодії великої кількості учасників є можливість отримання максимальної корисності та економічного ефекту від нових знань.

Кластер одночасно є і споживачем і продуцентом інтелектуального капіталу. Він використовує сприятливі зовнішні умови, і водночас створює власні нові знання, розвиває можливості для їх продукування (рис2). Створення кластерів закладає умови для розвитку інтелектуального капіталу на всіх рівнях. Відбувається кругообіг інтелектуального капіталу.

Рис.2. Використання наявного і створення нового інтелектуального капіталу у функціонуючому кластері

Питання структури інтелектуального капіталу є дискусійним і мало висвітленим в економічній літературі. На основі аналізу теоретичних джерел, виділимо складові інтелектуального капіталу кластеру:

1. Людський капітал – сукупність знань, навичок, творчих здібностей, компетенцій, а також спроможність працівників відповідати вимогам і задачам кластеру. Компетенції [3, с.10] – взаємопов'язаний набір навичок, здібностей та технологій, який створює унікальність компанії у певній певній сфері та може знайти застосування у інших. Компетенції підприємства – невід'ємна складова його стратегічних активів, відображає комплекс колективного знання, досвіду та здатностей підприємства, що разом з унікальною технологією дає можливість створювати конкурентні переваги та виділятися.

2. Структурний капітал – внутрішній (програмне забезпечення, бази даних, організаційна структура, патенти, товарні знаки, а також всілякі організаційні механізми, які забезпечують продуктивність працюючих та функціонування кластеру) та зовнішній (стійкі зв'язки взаємозв'язки зі споживачами, посередниками, постачальниками).

